

Entrevista

5. ENTREVISTA AL PROFESSOR RICARD SOTO COMPANYY

Antoni Mas Forners

Universitat de les Illes Balears

Aquest curs acadèmic (2024-25) s'ha jubilat Ricard Soto Company, professor titular d'Història Econòmica de la Facultat d'Economia i Empresa de la Universitat de Barcelona. Tot i que ha impartit docència en aqueix àmbit de coneixement, Ricard Soto és essencialment un medievalista, especialitzat en la història de Mallorca i, sobretot, en el període comprès entre la conquesta del 1229 i la pesta negra. Es va doctorar, sota la direcció del medievalista mallorquí Miquel Barceló, el 1991, amb la tesi *L'ordenació de l'espai i les relacions socials a Mallorca en el segle XIII (1229-1301)*. Les seves línies de recerca principals han estat el repartiment i la colonització feudal de l'illa, l'esclavització i el destí de la població indígena i, a més, les característiques de l'esclavitud que es va difondre a l'illa després de l'extinció dels autòctons, ja en el mateix segle XIII. Aprofitam l'avinentsa de la seva jubilació per entrevistar-lo.

Tots els continguts de l'edició electrònica es distribueixen sota una llicència d'ús i distribució "Creative Commons Atribución-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional".

AM. Em podríeu dir quatre mots de la vostra infantesa i joventut? On us formau?

RC. Vaig néixer a Barcelona el 1954, però, com que el meu pare era músic d'una companyia de teatre que tenia la seu a Madrid, vaig viure allà dels 6 als 18 anys, de manera que la primària i el batxillerat els vaig cursar a Madrid. A Barcelona solíem venir-hi els estius, a casa dels avis o d'una germana de la meva mare. El 1973, finalment, ens vam traslladar a Barcelona i vaig estudiar a la Universitat Autònoma.

AM. Com és que un barceloní, fill de valencians, s'interessa per la història medieval i, encara més, per la història medieval de Mallorca?

RC. La meva mare havia nascut a Barcelona, encara que els seus pares sí que eren valencians i el meu pare era fill d'Alacant, com els seus pares. A l'Autònoma, l'únic que jo tenia clar era que volia estudiar Història, però com que pensava dedicar-me a l'ensenyament secundari, m'inclinava sobretot per la història moderna i contemporània, i també per la sociologia i l'economia. Vaja, volia tenir una formació generalista. Va ser a partir de quart curs (llavors, la llicenciatura era de cinc cursos, i els dos darrers eren d'especialització) quan em va començar a interessar la història medieval, gràcies a Miquel Barceló. Les seves classes d'Història de l'Islam i d'Història Medieval eren del bo i millor que vaig tenir a l'Autònoma, particularment la visió de la «reconquesta» com un genocidi. Quan vaig fer cinquè curs, el professor Barceló em va suggerir el tema de la Mallorca musulmana, i la proposta em va semblar molt bé. S'ha de dir que, fins llavors, jo ni tan sols havia estat a les Illes.

AM. Quins eren els vostres companys de generació, i de recerca, a la Universitat?

RC. Els que recordo especialment eren els que també assistien a les classes d'en Miquel, com el dissortat Àngel Poveda (amb qui vaig compartir les primeres investigacions a l'ARM), en Jaume Portella i n'Àngel Rodríguez, que van fer grans aportacions a la història medieval de Mallorca. Poveda, per la toponímia de Mayûrqa, que va fixar el predomini d'una societat araboberber de tipus tribal i clànic; Portella, que va identificar la Mallorca postconquesta com una societat clarament feudal, i Rodríguez, que va analitzar minuciosament el procés de colonització. Encara que ell estudiava a l'Autònoma, en Gonçal López Nadal el vaig conèixer després, ja a Mallorca.

AM. La vostra recerca va tractar, des de darreries de la dècada dels setanta, uns temes que, fins aleshores, no havien estat mai estat objecte d'estudis monogràfics i que eren molt innovadors, com l'impacte de la conquesta, el canvi social i demogràfic que suposa, el destí de la població andalusina, el canvi social i paisatgístic, i la formació d'una

societat feudal. Com arribàreu a aquests temes? Quins autors o quins corrents historiogràfics us influïren a l'hora de tractar-los?

RC. Les fonts documentals que vaig consultar eren riquíssimes i estaven molt poc explotades. Fins llavors, els estudis sobre la conquesta s'havien dut a terme amb documentació de caire jurídic o cronístic. Hom posava èmfasi en la conquesta en si i en les llibertats que havien assolit els nous pobladors de Mallorca. La immensa font documental de l'Escrivania de Cartes Reials només havia estat consultada per historiadors locals, entre els quals he de ressenyar un injustament menystingut Ramon Rosselló Vaquer. N'hi havia prou a veure aquestes històries locals per adonar-se que hi havia molt més a darrere. En Miquel Barceló ens va posar en contacte, a n'Àngel Poveda i a mi mateix, amb aquestes fonts. Quan vàrem començar a treballar-les és quan ens vàrem adonar de tot el que contenien, i que romanien inèdites. Dos mites que crec que es van poder desfer són el de la permanència de la població musulmana i el de la continuïtat del paisatge agrari. Després de capgirar milers de documents, els únics esments de població autòctona, andalusina, eren d'esclaus o alforres (esclaus en procés d'alliberament). El nombre de musulmans lliures vam poder comprovar que era molt petit, de devers 200, i també es va palesar que, en temps molt primerencs, Mallorca ja havia esdevingut un centre d'importació d'esclaus musulmans. Els pocs musulmans que hom trobava establerts en terres eren captius en talla d'origen valencià, que pagaven el seu alliberament amb establiments a parceria, a diferència dels establiments emfitèutics dels colons catalans.

El canvi paisatgístic era evident a través dels esments de regadiu en temps musulmans i l'expansió, dirigida per la colonització feudal, de conreus com la vinya, l'olivera i el cereal. Les alqueries i rahals d'època musulmana es varen anar transformant en honors i possessions, i deixaren irreconeixible l'organització de l'espai anterior.

S'ha de dir que em va ser de molta utilitat que en Miquel Barceló ens donés accés a la teorització de Samir Amin sobre el mode de producció tributari. De fet, era el que permetia diferenciar les societats musulmanes, com la de Mayûrqa, de les feudals.

Quan estudiava a l'Autònoma em van influir molt en Josep Fontana (que era docent en aquest centre), en Jaume Vicens Vives, en Pierre Vilar i en Pierre Bonnassie. També en Marc Bloch, o medievalistes anglesos com en Rodney Hilton. Podríem afegir-hi en Guy Bois, n'Alain Guerreau... En fi, m'interessava reconsiderar el feudalisme des d'una òptica de materialisme històric i superar el juridicisme de Ganshoff o Boutruche, tot i que llavors ja començava a ser molt forta la influència de la història de les mentalitats (Duby...). A excepció d'algun anglès, quasi tots eren francesos. La influ-

ència de la nova història econòmica nord-americana em va arribar més tard, quan ja formava part del Departament d'Història Econòmica de la UB. Oblido moltes bones influències, com ara C. M. Cipolla, però no podria esmentar-los tots.

AM. Alguns dels resultats de la vostra recerca, o dels marcs interpretatius que proposàreu, com, per exemple, el destí de la població andalusina, o la «repoblació de Mallorca» entesa com una colonització feudal, tengueren molt d'impacte i, avui en dia, són assumits per la gran majoria de la historiografia. Sou conscient del seu impacte? O, des de Barcelona, tot això es percep d'una altra manera?

RC. Les interpretacions que hom feia respecte a la colonització de Mallorca plantejaven que no era una colonització feudal i que es basava en les llibertats i privilegis del regne. Però a partir del Llibre del repartiment hom veu que l'illa va ser dividida entre senyors feudals (el mateix rei n'era bàsicament un senyor feudal més, el més important de tots: *primum inter pares*). Aquests senyors necessitaven fer valer les seves terres després del saqueig inicial i la venda d'esclaus andalusins. Com que no va passar com a València, on algunes comunitats andalusines van romandre com a mudèjars i varen constituir una font d'ingressos rica, calia repoblar amb colons cristians continentals, majoritàriament catalans, dòcils al sistema feudal. De fet, quan hom veu les condicions dels establiments, és palès que es tractava d'un sistema feudal com el de Catalunya, amb l'excepció de la servitud (*remença*). Si les condicions podien semblar favorables, era per la necessitat d'atreure-hi colonitzadors.

AM. Feis part, com a docent, del Departament d'Economia de la UB. Com s'ho fa un medievalista per impartir classe a la Facultat d'Economia? Fins a quin punt això ha influït en els vostres interessos investigadors?

RC. A cinquè de carrera també vaig tenir com a professor en Jordi Nadal, que em va interessar moltíssim. De fet, si no hagués començat ja a preparar la tesina amb en Miquel Barceló, hauria fet alguna cosa d'història econòmica. Quan vaig entrar com a docent en aquesta branca el 1980 (encara no hi havia departaments com ara), em va facilitar molt les coses. Resultava una mica exòtic que, en un departament que era bàsicament industrialista i contemporaneista, jo em dediqués a la història medieval. Però sempre vaig sentir un gran respecte per la meva feina. A més, tot i que el corrent dominant era la història industrial contemporània, hi havia prou gent que es dedicava a la història agrària i moderna. Precisament allà és on vaig conèixer el mallorquí Biel Jover, que ara és a la Universitat de Girona, amb qui he col·laborat en diferents ocasions, així com n'Enric Tello, que dirigia projectes d'investigació molt engrescadors. En definitiva, puc dir que mai no m'he sentit incòmode al Departament.

AM. A part de la història medieval de Mallorca, heu dedicat la vostra recerca a altres temes. Quins són i com hi arribau?

RC. Bàsicament, a banda d'algun intent d'estudi del feudalisme a la Catalunya Vella i Nova (comparació de casos com el Vallès Oriental i la Segarra), he seguit dues línies. Al Departament d'Història Econòmica, em vaig interessar per la història política i social dels països musulmans contemporanis, i hi vaig dirigir un curs de doctorat durant uns 10 anys. De fet, sempre m'ha interessat un tipus d'història no eurocèntrica. Els darrers anys, les meves classes se centraven sobretot en el procés de la gran divergència entre Europa i Àsia, o la llarga divergència entre Europa i els països musulmans. Pel que fa a la investigació, he participat (i ho segueixo fent) en diversos projectes internacionals dirigits per n'Enric Tello on es relacionen la història agrària i la història mediambiental.

AM. Com veis, des de Barcelona, el medievalisme illenc (i el que investiga sobre les Illes Balears)?

RC. Amb molta esperança. Ningú no coneix com els mateixos mallorquins la documentació i l'espai de les Illes.

AM. Una vegada jubilat, continuareu investigant?

RC. Això espero. M'he deixat moltes coses al calaix, i espero que ara, amb tant de temps disponible, puguin tenir sortida.